Драган Алексић

УДК327(497.1:430)“1941“

Генерал Петар Пешић о Пакту 25. марта 1941.

Приступање Краљевине Југославије Тројном пакту 25. марта 1941. и државни удар групе официра два дана касније били су, због судбоносног утицаја на даљи ток догађаја, деценијама предмет интересовања историографије и публицистике, како у земљи тако и у емиграцији. Будући да су ове две опречне политичке одлуке које је у кратком временском периоду донео југословенски политички и војни врх земљу неминовно водиле у супротне таборе зараћених сила и у историји јој одредиле различиту судбину, у историографији су добиле различита тумачења. Српски историчари у земљи и у емиграцији су више од четири деценије износили различите вредносне судове о овим важним политичким одлукама југословенског државног руководства – приступању пакту или његовом неформалном одбацивању после пуча 27. марта. Обимна продукција настала на ову тему, међутим, даје искључиво црно-белу слику узрочно-последичних односа ових догађаја, односно два јасно дефинисана и међусобно супротстављена гледишта која – било да су руковођена политичко-идеолошким опредељењем или личним тумачењем аутора – представљају политичке или научне стереотипе.

У бројним историографским и публицистичким радовима на ову тему највећи део је посвећен војном преврату 27. марта.[1] Међутим, сплет историјских околности које су довеле до тога да Краљевина Југославија напусти своју неутралност и потпише Протокол о приступању Тројном пакту, у

[1] Од бројних аутора који су писали о догађајима 25. и 27. марта 1941. издвојићемо: Ferdo Čulinović*, Okupatorska podjela Jugoslavije*, Beograd 1970; Jakob Hoptner, *Jugoslavija u krizi 1934–1941*, Rijeka 1972; Đoko Slijepčević*, Jugoslavija uoči i za vreme Drugog svetskog rata*, Minhen 1978; Elizabeth Barker, *Britanska politika na Balkanu u II svjetskom ratu*, Zagreb 1978; Velimir Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije 1941. Uzroci i posledice poraza,* knj. I, Ljubljana–Beograd–Titograd 1983; Branko Petranović, *Istorija Jugoslavije*, Beograd 1988; Branko Petranović, Nikola Žutić, *27. mart 1941* (tematska zbirka dokumenata), Beograd 1990; Коста Николић, Бојан Б. Димитријевић, *Данило Грегорић и 25. март 1941*, Београд 2007.

историографији је остао у другом плану. Осим мемоарске литературе, нема посебних радова који се баве предисторијом ових догађаја.

Непосредни домаћи извори првог реда за истраживање ове теме су малобројни, будући да нису вођени записници са састанака најважнијих политичких тела, Владе и Крунског савета, а ни министар спољних послова ни председник владе ни кнез намесник нису доставили писмене извештаје о својим разговорима са Хитлером и Рибентропом. Министар спољних послова Цинцар-Марковић и председник владе Драгиша Цветковић су једино кнезу Павлу подносили усмене реферате са својих преговора у Немачкој. Кнез је само укратко на састанку Крунског савета изнео свој разговор у Бертесгадену, где је у марту 1941. боравио на позив Хитлера, на коме је Југославији ултимативно упућен позив за приступање Тројном пакту. Кнез Павле и Цинцар-Марковић су разговарали са Хитлером без преводиоца, само је Драгиши Цветковићу био потребан француски преводилац. Цветковић, међутим, није објавио своје мемоаре нити је оставио писмени извештај о својим састанцима са немачким званичницима. Једини извор је изјава Цинцар-Марковића на суду која, с обзиром на то да је дата у новим околностима, не представља поуздану слику ових догађаја. Изјава Милана Антића дата комисији за испитивање ових догађаја у окупираној Србији маја 1941, у којој је исцрпно описао предисторију приступања Краљевине Југославије Тројном пакту, постала је доступна научној јавности тек недавно. Како су само највиши политички званичници били непосредно упућени у детаље преговора са нацистима, сведочанство сваког од њих представља драгоцен извор.

У овим радовима уочљиво је одсуство важних мемоарских извора, као што су сећања главних учесника ових догађаја (Милана Антића, Петра Пешића, Петра Косића). У међувремену, појавили су се нови извори из којих се може добити понека нова чињеница о предисторији мартовских догађаја (постала је доступна документације БИА у Архиву Србије, објављено је сведочанство Данила Грегорића).[2] Стога се већ познате чињенице и усвојени ставови могу размотрити у корелацији са новим изворима. Сматрајући да свако ново тумачење, а поготову сваки нови податак заслужује пажњу

[2] *Данило Грегорић и 25. март 1941*, приредили Коста Николић, Бојан Б. Димитријевић, Београд 2007. – Данило Грегорић је био у позицији да остави вредно сведочанство о непосредним догађајима који су претходили приступању Краљевине Југославије Тројном пакту, односно о ширем контексту неповољног међународног положаја у коме се она налазила од јесени 1940. и који се све више погоршавао. Будући да је као изасланик председника владе Драгише Цветковића два пута преносио поруке југословенске владе немачком Министарству спољних послова, његов исказ заслужује пажњу. – *Britanci o Kraljevini Jugoslaviji 1939–1941,* priredio Živko Avramovski, Beograd 1996, представља последњу књигу тротомне збирке извештаја британског посланства у Београду, којом се комплетира корпус докумената британског Министарства спољних послова о Краљевини Југославији. Више од трећине књиге односи се на завршну фазу дипломатских напора Велике Британије и Немачке да придобију Краљевину Југославију на своју страну, односно на непосредну предисторију 25. марта.

дајемо на увид научној јавности изјаву генерала Петра Пешића који је био министар војске и морнарице Краљевине Југославије у влади Драгише Цветковића која је потписала Протокол о приступању Тројном пакту.

Будући да је генерал Петар Пешић био непосредан учесник у доношењу свих одлука југословенског државног врха у периоду од новембра 1940. до марта 1941 (министар војске и морнарице у влади Драгише Цветковића и члан Крунског савета) овај прилог има циљ да критички прикаже његово виђење мартовских догађаја које је дао у изјави истражној комисији у окупираном Београду. Да би се веродостојност исказа генерала Пешића проверила и да би се објаснила спорна тумачења у исказу, било је потребно да се он упореди са већ изнетим ставовима и познатим чињеницама у историографији. Иако предисторија мартовских догађаја досеже знатно дубље у прошлост и у политичкој основи има настојање великих европских сила да Краљевину Југославију у ратном сукобу придобију на своју страну, ограничићемо се на њен „завршни чин" који почиње управо новембра 1940. и временски се поклапа са изјавом генерала Пешића.[3]

Од самог избијања Другог светског рата Југославија је прокламовала строгу неутралност у ратном сукобу у коју зараћене стране нису имале разлога да сумњају, и настојала је да се ње придржава. Ситуација се, међутим, променила после напада фашистичке Италије на Грчку 28. октобра 1940. године. Новонастало стање неминовно је отворило питање дефинисања нових односа Југославије са Немачком и Италијом.[4] Евентуалан пораз Грчке у овом рату отворио би за југословенску владу питање Солуна које је за њу било од велике економске и стратешке важности. Југославија је у солунској луци имала своју слободну зону, чије би заузимање пресекло њен економски и стратешки излаз на Егејско море. Крунски савет је, стога, већ истог дана одржао састанак у вези с питањем Солуна.[5] После консултација на седници Крунског савета кнез Павле је донео одлуку да војска на југу земље концентрише јаке снаге. Министар војске и морнарице генерал Милан Недић издао је 2. новембра наређење да се позову на вежбу резервни официри

[3] Непосредан догађај који је покренуо ланчану реакцију у стварању нове политичке констелације на Балкану био је напад фашистичке Италије на Грчку 28. октобра 1940. Овај, за нацисте, неочекиван рат створио је могућност британског присуства у Грчкој што би угрозило интереса Трећег рајха у овом делу Европе.

[4] Министар Двора Милан Антић је у својим сећањима забележио: „Хитлер није помишљао на Балкан све до италијанског напада крајем октобра 1940. на Грчку и до неуспеха тог напада. У новембру је био неуспех очигледан. Хитлер је морао да интервенише и спасава Мусолинија и своју савезницу Италију. Треба утврдити да ли је Мусолини под тим условима тражио да се положај Југославије дефинише пре заједничког итало-немачког напада на Грчку у пролеће 1941." Архив САНУ, Историјска збирка 14387/8684. О томе видети и: Đoko Slijepčević, *Jugoslavija uoči i za vreme Drugog svetskog rata*, Minhen 1978, 36.

[5] Zabeleška ministra Dvora Milana Antića od 28. oktobra 1940. sa sastanka Krunskog saveta u vezi s pitanjem Soluna, *Aprilski rat 1941*, knj. I, dok. 293, 872–874.

и војници како би се пукови са подручја Треће армијске области попунили до ратног формацијског састава.[6]

До новембра 1940. Немачка није Југославији постављала ултимативне захтеве за приступање Тројном пакту. Подозрење Немачке према неутралности Краљевине Југославије у ратном сукобу изазвали су одређени поступци југословенског војног и политичког врха. Ново стање на Балкану настало је после низа италијанских неуспеха на фронтовима. Италијанска армија је претрпела пораз у Грчкој док је британска авијација извела успешан напад на италијанску луку Тарент 11. новембра, а њена флота је истовремено запосела грчко острво Крит и на њему почела да гради базе. Деветнаестог децембра почела је британска офанзива из Египта којом су Италијани одбачени на запад. У јануару је постојала опасност да италијанске снаге у северној Африци буду потпуно уништене.[7] После овога британски премијер Винстон Черчил је закључио: „Није вероватно да ће Немачка оставити свог млитавог савезника без подршке.“[8] Хитлер је 18. децембра, после неуспешних преговора са совјетским руководством, наредио да се до 15. маја изврше припреме за рат против СССР-а.[9] Мисија америчког пуковника Била Донована на Балкану јануара 1941. и деловање Британаца преко одређених политичких кругова у Југославији, доводили су у сумњу будућност југословенске политике неутралности.

Начин за прецизније разумевање политичких потеза и одлука које је донело југословенско руководство с циљем да се постигне жељени исход јесте да се они ставе у контекст испреплетаних интереса зараћених сила на Балкану. Исход сукоба зараћених страна није имао алтернативу тако да је могао да резултира једино потпуном победом једне од њих што би неминовно исходило поразом и нестанком са светске политичке сцене друге, заједно са њеном идеологијом и друштвеним поретком. Како су супротности противника биле непремостиве а улог све или ништа, свака је за свој опстанак била спремна да на своју страну привуче или жртвује мале државе.

Комисија за истраживање позадине преврата 27. марта

Иницијатива за спровођење истраге о догађајима који су довели до пуча 27. марта 1941. дошла је са немачке стране. Пошто је постављање нове управе у Србији било у надлежности немачког Министарства спољних послова, његов представник у Београду Феликс Бенцлер (Felix Benzler) који је

---

6 Naređenje ministra Vojske i mornarice od 2. novembra 1940. za aktiviranje ratnih pukova, Isto, dok. 294, 875–876.

7 *Елаборат Осме америчке армије о стању на фронтовима*, Војноисторијски гласник, 2/1979, 282.

8 Винстон Черчил, *Други светски рат*, књ. 2, без године издања, 501.

9 Исто, 283.

деловао по упутствима министра спољних послова Трећег рајха Јоакима фон Рибентропа (Joakhim von Ribentrop) дао је налог да се образује комисија.[10] Сама истрага је поверена домаћој управи, односно Савету комесара. Немцима је било важно да сазнају детаље о личностима везаним за пуч, о чему говори и чињеница да је генерал Недић приликом формирања своје владе, између осталих преузео и обавезу да настави истрагу о догађајима везаним за 27. март.[11] Једно од питања које је требало утврдити било је следеће: да ли је влада која је потписала пакт могла да спречи државни удар.[12]

Прва саслушања обављена су већ крајем маја 1941. године.[13] Комисију (чији пуни назив гласи: *Комисија за истраживање одговорности за ступање односно увлачење Југославије у рат*) сачињавали су: заменик комесара Министарства унутрашњих послова Танасије Динић, председник; заменик комесара Министарства просвете Ђорђе Перић, заменик; чланови Миодраг Ђорђевић, заменик управника града, Душан Јевтић, пуковник – војни судија и Радмило Урошевић, судија Окружног суда за град Београд. Из састава Комисије[14] може се утврдити да су њени чланови, осим што су уживали поверење Немаца, по природи посла били компетентни за обављање овог задатка, будући да су били на служби у полицији и правосуђу. Танасије Динић до краја 1942. године није био члан владе већ је имао функцију „ванредног

10 Да је Комисија формирана на иницијативу представника Министарства спољних послова Рајха у Србији Феликса Бенцлера, сведочи и Милан Антић у својим сећањима. – Архив САНУ, 14387/8689.

11 Министар Рибентроп је дао посланику Бенцлеру, који је са генералом Недићем водио преговоре о састављању нове домаће управе у окупираној Србији, бројна упутства како би надлежности будуће владе биле јасно одређене а дужности прецизно дефинисане. Један од бројних извештаја које је Бенцлер упутио Рибентропу у Берлин садржи и информацију о оснивању Комисије. У телеграму од 2. септембра стоји: „Данас сам имао први начелни разговор с г. Недићем. Том приликом ми је сам нагласио потпуну лојалност према наређењима немачких окупационих власти. Даље ми је изложио да има намеру да, између осталог, поред главног задатка, борбе против комунистичког устанка, одмах предузме најоштрију акцију против Јевреја а што је могуће пре и против масона, који треба да буду отпуштени из свих јавних надлештава и сакупљени у концентрационе логоре, а затим и покрене јавни процес против криваца за догађаје 27. марта“. Телеграм Феликса Бенцлера Јоакиму фон Рибентропу од 2. септембра 1941, преузето из: Jovan Marjanović, *Ustanak i narodnooslobodilački pokret u Srbiji 1941,* Beograd 1963, 180.

12 Ово питање произилази из изјава саслушаних чланова Крунског савета пред комисијом. Занимљиво је и сећање Милана Антића, министра Двора, који наводи: „Мени је немачки крајскомандант у Београду поставио питање, шта је Кнез урадио да до пуча не дође. Хитлер је у свом говору рекао да под Стојадиновићем пуча не би било. И једна и друга изјава, једна директно а друга критички, тумаче уверење да је државни удар могао бити избегнут.“ Архив САНУ, историјска збирка 14387/9335

13 Међу првима је саслушан министар Двора Милан Антић. – Архив Србије (АС), фонд БИА, II /4.

14 Састав Комисије може се видети из записника са саслушања Милана Антића, министра Двора, од 30. маја 1941. –АС фонд БИА II/4.

комесара за персонална питања" са задатком да очисти управни апарат од „политички неподобних" личности. Ђорђе Перић је био директор предратне југословенске новинске агенције „Авала", а после окупације постао је заменик комесара унутрашњих послова у Комесаријату Милана Аћимовића.[15] Комисија је саслушала један број политичара и јавних личности који су учествовали у предратном политичком и јавном животу Краљевине Југославије, укључујући и министре у влади Драгише Цветковића. Истраживање је показало да су главни кривци за преврат углавном у иностранству са владом Душана Симовића.[16]

Истрагу о пакту треба разматрати у контексту настојања нациста да узроке Априлског рата прикажу у светлу које њима одговара. Главни аргумент за инкриминисање југословенског политичкког врха за рат јесте да је пучем од 27. марта Југославија погазила међународну обавезу, тако да је Немачка морала да интервенише како би заштитила своје интересе. Хитлер је у говору на радију 6. априла 1941. сву кривицу за извођење пуча приписао српском руководству на челу Југославије. У немачкој пропаганди за време окупације која је пласирана јавности у Србији, ова теза је представљала обавезујући став у тумачењу пуча од 27. марта. Ипак, после успостављања окупационе управе, иако су немачки окупатори имали апсолутну власт у покореној и пониженој Србији извесна сарадња је морала да постоји између окупатора и становништва, односно домаће управе.

Када је у окупираној Србији почела да функционише домаћа власт, а народ позван на послушност (пошто су окупатори морали да остварују своје интересе), било је неопходно да се успостави поредак у земљи и отпочне „часна" сарадња са окупатором. Како би се народ ослободио комплекса кривице, требало је пронаћи кривце за почињене грешке и одговорност за „безумни" чин 27. марта персонализовати. На тај начин не би целокупан српски народ сносио одговорност за одбацивање споразума од 25. марта и „издају". Проналажење криваца за априлски пораз и потоњу катастрофу земље, који би постали синоним неодговорности према сопственом народу, морали су да учине сами Срби. „Грех" за пуч од 27. марта требало је да се припише неодговорним властодршцима, који су се, спроводећи стране ин-

---

[15] Ђорђе Перић је, за разлику од остала два члана Комисије, пре рата био политички активан са израженим пронацистичким ставом. Био је један од покретача и оснивача Југословенске акције почетком 1930-их година. У јесен 1934. када су се националистичке партије и покрети у Југославији ујединили у Југословенски национални покрет Збор, Перић је постао члан Саветодавног одбора. После избора 5. маја 1935. група „збораша", углавном чланова Југословенске акције, разочарана изборним резултатима, почела је да сарађује са Миланом Стојадиновићем, чији је режим прогонио Збор. Због тога су искључени из покрета, а међу њима је био и Ђорђе Перић. – Ратко Парежанин, *Други светски рат и Димитрије В. Љотић,* Београд 2001, 21.

[16] Branko Petranović, *Srbija u Drugom svetskom ratu 1939–1941*, Beograd 1992, 133–134; Milan Borković, *Kontrarevolucija u Srbiji*, *Kvislinška uprava 1941–1944*, knj. 1, Beograd 1979, 51.

соресе, окренули против свог народа. Њима су давани епитети плаћеника Лондона, припадност масонима и слично.

На чињеницу да је пуч од 27. марта био грешка са свим фаталним последицама које је произвео по српски народ указивано је већ на самом почетку окупације. Убрзо пошто је почела да излази штампа у окупираној Србији,[17] појавили су се први текстови који су прозивали кривце за несрећу која је задесила земљу и народ после Априлског рата.

Друго за нацисте такође важно међународно правно питање, које директно проистиче из претходног, јесте разбијање Краљевине Југославије и учвршћивање тезе да она не постоји као међународни субјекат. У вези с тим први корак за оправдавање „интервенције“ сила Осовине био је да се пуч од 27. марта прикаже као вероломан чин који је угрозио интересе Рајха, јер је превратом и сменом владе Југославија одбацила међународне обавезе преузете Бечким протоколом 25. марта.[18] Стога је занимљиво утврдити чињенице које су Немци желели да сазнају. Како актери пуча нису били у земљи, подаци су се могли добити једино од чланова претходне владе.

Генерал Петар Пешић је био министар војске и морнарице у влади Драгише Цветковића у време када је Краљевина Југославија потписала Протокол о приступању Тројном пакту. На ту дужност ступио је 7. новембра 1940. после оставке генерала Милана Недића. Савременици нису дали ниједну негативну карактеристику о њему, осим примедбе да је у поодмаклом животном добу. Био је 18 година начелник Генералштаба и професор многим официрима који су у том тренутку заузимали највише положаје у војсци. О његовом неприкосновеном ауторитету у југословенским војним круговима сведочи и генерал Живко Станисављевић, истакнути војни теоретичар који је у једном разговору са Миланом Антићем изјавио о генералу Петру Пешићу: „Имао је брз, јасан и трезвен суд на ствари и дубок суд о сваком проблему... Знао је језике. У саобраћају и дискусији са странцима био је на висини.“[19] Уживао је углед и код самог кнеза Павла који га је још на почетку ратног сукоба 1939. године ангажовао за важну војну мисију. Упутио га је у Француску да ступи у везу са француским генералштабом, што је била обавеза Југославије будући да је са Француском имала уговор о сарадњи и пријатељству из 1927. године.[20] Оцењујући његову улогу у тим

[17] Први лист у окупираној Србији – *Ново време* почео је да излази 16. маја 1941. у Београду.

[18] О томе више: Д. Алексић, *Разбијање Југославије у светлу међународног ратног права,* Срби и Југославија – држава, друштво, политика, зборник радова, Београд 2007, 52; Фердо Чулиновић, *Слом Краљевине Југославије 1941.*.

[19] Генерал Живко Станисављевић је био на бројним значајним дужностима: војни изасланик у Будимпешти, помоћник министра војске и морнарице, командант армије. – Архив САНУ, историјска збирка 14387/9426.

[20] Архив САНУ, историјска збирка 14387/8694, сећање Милана Антића. Генерал Пешић, док је кнез пролазио возом за Лондон, ушао је у његов вагон да би му реферисао о својој мисији – наводи Антић.

кризним тренуцима (и уопште разлоге за његово довођење на овај важан положај) Д. Грегорић наводи да он у војсци није имао ни своје групе ни нарочите везе и да је био само лично везан за кнеза Павла, који га је и довео на положај. Ово постављење било је у склопу настојања кнеза намесника да на кључне државне функције (министарства иностраних и унутрашњих послова и на место министра војске и морнарице) постави личности које ће према њему бити у односу „чиновничког извршиоца наређења а која нису имала ни личне амбиције нити снажније самосталне концепције“.[21]

Потврду Грегорићеве оцене можемо да добијемо и из извештаја британског посланства у Краљевини Југославији. У разговору који је британски посланик у Београду Кембел (sir Ronald Hugh Cempbell) водио са кнезом Павлом 7. новембра 1940, поводом бомбардовања Битоља, кнезу је постављено питање о личности новог министра војске. „Питао сам да ли је реч о чврстом и постојаном човеку. Његово краљевско височанство одговорило је да сматра да јесте, и било је прилично изненађено питањем, као да је чврстину свог министра сматрало мање важном ствари, будући да он сам решава сва питања.“[22] О његовој улози у влади Драгише Цветковића, значајне податке дао је и британски војни аташе у Београду пуковник Кларк (S. C. Clarke). Његова оцена је била да је генерал Пешић уживао велику војничку репутацију и да је био одлучан противник сваког уступања југословенске територије и давања права транзита осовинским трупама преко Југославије. У другом извештају, неколико месеци касније, који је поднео после априлског слома Југославије и повлачења са положаја британског војног изасланика у Београду, пуковник Кларк је допунио своју оцену, додајући да је генерал Пешић, уз генерала Петра Костића, начелника Главног генералштаба, био главни саветник кнеза Павла о војним питањима и да је код њега стално стварао утисак о слабости војске и њеном неизбежном и брзом слому уколико би земља ступила у рат са Немачком.[23]

Тврдње о проценама евентуалног исхода рата са силама Осовине генерала Пешића биле су тачне, што и његова изјава потврђује. Уосталом, и пре него што је постао министар војске и морнарице у влади Драгише Цветковића, имао је могућност да се приликом боравка у Француској на почетку рата упозна са стањем у немачкој и француској војсци. По повратку у Београд пренео је пријатељима своју процену да ће француска војска бити по-

---

21 Коста Николић, Бојан Б. Димитријевић, *Данило Грегорић и 25. март 1941*, Београд 2007, 83.

22 Шифровани телеграм посланика у Београду Кемпела Форин офису од 7. новембра 1940, Živko Avramovski, *Britanci o Kraljevini Jugoslaviji*, 1939–1941, knj. 3, Beograd 1996, 543.

23 Завршни извештај пуковника Кларка из јула 1941. поводом напуштања положаја британског војног изасланика у Београду. – Ž. Avramovski, *Britanci o Kraljevini Jugoslaviji*, knj. 3, 800.

ражена.[24] Уверење у надмоћности немачке војске задржао је и када је постао министар војске и морнарице, што је вероватно утицало да се изјашњавао за приступање Југославије Тројном пакту. О ставу генерала Пешића за приступање земље Тројном пакту, Милан Антић у својој изјави наводи: „Заступник оружаних снага генерал Пешић, био је одлучно за политички споразум с Немачком из чисто војних, војнополитичких, тактичких и стратешких разлога"[25] Његово мишљење је, без сумње, утицало и на кнеза Павла приликом доношења ове одлуке. На основу једног извештаја немачке полиције у Београду, која је пратила делатност високих официра који су остали у Србији, можемо закључити да је генерал Пешић чак и у поодмаклој фази рата (средином 1942) веровао у немачку победу у Другом светском рату.[26] Иако је као и већина генерала на почетку рата био уверен у победу Немачке, није активно давао подршку политици Милана Недића нити се оглашавао у јавности.[27] После војног преврата 27. марта, генерал Петар Пешић је пензионисан већ четири дана касније, 31. марта, на захтев председника Министарског савета, указом краља Петра II.[28]

Генерал Петар Пешић је имао сјајну војну каријеру. Рођен је у Нишу 26. септембра 1871. Умро је (погинуо у бомбардовању) 8. септембра 1944. у Београду.[29] Током дуге каријере налазио се на бројним војним, политичким и дипломатским дужностима. Био је почасни краљев ађутант. После немачке окупације Србије, као и већина чланова владе која је потписала Протокол о приступању Краљевине Југославије Тројном пакту, остао је у Београду. За време окупације није био политички активан у домаћој управи, а није иступао ни у јавности. Када су немачке окупационе власти образовале комисију

---

[24] Архив САНУ, историјска збирка 14387/8685, сећање Милана Антића.

[25] АС, БИА, II/4, Изјава Милана Антића пред Комисијом.

[26] У извештају Одељења III, BdS-а у Београду од 7. јула 1942. о контроли генерала око Милана Недића стоји: „У вези с извештајем о војној клики, која се полако формира око генерала Недића, накнадно се сазнаје, да једна знатна група официра бивше југословенске војске верује у сигурну и апсолутну победу Немачке над Русијом, а према томе и уопште у Другом светском рату. ...Осим Милана Недића, који је био министар рата и начелник Генералштаба Југославије, још и следећи генерали верују у сигурну и безусловну победу Немачке над Совјетском Русијом: Петар Пешић, од 1914. до 1918. помоћник команданта Врховне команде, два пута министар војни и начелник генералштаба.." – *Nemačka obaveštajna služba, Zbirka dokumenata*, knj. VIII, Beograd 1956, dok. 148, 541.

[27] У истом извештају BdS од 7. јула 1942, стоји: „О чланцима министра председника Недића, његовог брата Милутина и генерала Костића, дискутује се не само у војним круговима већ такође и у интелектуалним круговима, те би стога било целисходно, да и остали војни стручњаци, нарочито бивши министри и начелници Генералштаба, Пешић, Костић и Марић, иступе у јавности с чланцима у којима би показивали стварну ситуацију на фронту и извлачили нужне закључке." Исто, 542.

[28] *Политика,* 1. април 1941.

[29] Mile Bjelajac, *Generali i admirali Kraljevine Jugoslavije 1918–1941*, Beograd 2004, 242–243.

која би истражила детаље о пучу 27. марта, генерал Пешић је саслушан и том приликом је дао изјаву. Иако је знатан део каријере провео у дипломатији, и у позном животном добу је сачувао тврд војнички карактер. Мада се залагао за политичко приближавање Немачкој чак и ако је то подразумевало приступање Тројном пакту, сматрајући да је то једини начин да се сачува земља, предузео је све мере да се војска наоружа и припреми за одбрану. То, између осталог, може потврдити и изјава, односно полемика на последњем састанку Крунског савета када се изјаснио да ће ако дође до рата као војник остати у земљи и борити се. На саслушању пред комисијом био је уздржан, изнео је своју улогу у влади која је потписала Протокол о приступању Југославије Тројном пакту али није оптужио ниједног од учесника пуча.

Документ који наводимо пронађен је после рата и достављен Државној комисији за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача. Налази се у Архиву Југославије.[30]

Истина о Пакту

Концем месеца децембра[31] 1940. г. отпутовао је на позив Рибентропа Цинцар-Марковић у Берлин, где га је примио Хитлер у присуству Рибентропа.[32] Том приликом Хитлер му је саопштио да жели да направимо уговор о ненападању са Немачком и Италијом и да демилитаризирамо Далмацију.[33]

---

[30] АЈ, Државна комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача, 110 ф. 3572, документ писан ћирилицом на машини. Ово је прво критичко објављивање документа у интегралној верзији. Мањи део изјаве генерала Петра Пешића пред комисијом која је требало да утврди чињенице о пучу 27. марта, а коју је на подстицај Немаца образовала српска управа, објављен је у: B. Petranović, N. Žutić, *27. mart 1941. godine*, 106. Аутори су, међутим, погрешно навели да је документ настао 23. јануара 1945. Датум се односи на белешку када је документ пронађен у заоставштини бившег министра војске и морнарице и предат Државној комисији за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача.

[31] Ова тврдња се односи на тајни сусрет Александра Цинцар-Марковића са Рибентропом и Хитлером 28. и 29. новембра 1940, а не крајем децембра. У питању је грешка што може да се утврди већ у наредном пасусу.

[32] На овом састанку отпочела је серија притисака Немачке на Југославију да се приклони силама Осовине. О овим разговорима видети: Архив САНУ, историјска збирка 14387/8684, заоставштина Милана Антића; Zapisnik o razgovoru između Hitlera i Cincar-Markovića u Berghofu od 29. novembra 1940. godine. *Aprilski rat 1941*. knj. 1, Beograd 1969, 954–960; Bogdan Krizman, *Vanjska politika jugoslovenske države 1918–1941*, Zagreb (bez godine izdanja), 122; Đoko Slijepčević*, Jugoslavija uoči i za vreme Drugog svetskog rata*, Minhen 1978, 37; B. Petranović*, 27. mart...,* 53 *;* Д. Грегорић*. 25. март 1941...*, 84.

[33] Демилитаризацију Далмације Хитлер је захтевао на инсистирање Мусолинија. Овај захтев Италијани су поставили после посете адвоката италијанске амбасаде у Београду Владимира Стакића Мусолинију. Д. Грегорић наводи да је Стакића у Рим послао кнез Павле да пренесе његову личну поруку Мусолинију. – К. Николић, Б. Димитријевић, *н. д.*, 99. О томе гроф Ћано бележи у свом дневнику: „11. новембар. Данас сам

Другог децембра исте године позват сам у Претседништво владе у 17 сати, где је одржана конференција којој је присуствовао Претседник владе,[34] министар иностраних послова,[35] министар двора[36] и ја, којом приликом нам је Цинцар-Марковић изложио горњи Хитлеров захтев. Ми смо детаљно претресли тај захтев и сложили се у овоме: [37]

Пристајемо да склопимо уговор о ненападању са Немачком и Италијом;

Не можемо никако пристати на услов демилитаризације Далмације;

Претседник владе узео је на себе да о овоме обавести Кнеза Намесника Павла.

Као што се види, о овоме тако важном питању није решавала Краљевска влада, а не знам да ли су о овоме обавештени и други Краљевски намесници.

После неколико дана, приликом редовног реферисања као министар војске и морнарице, упитао сам Кнеза Павла, да ли је дат какав одговор Немцима по овом питању и он ми рече ово: „Неколико ноћи нисам спавао размишљајући и о томе како да им одговорим и тек јуче одговорили смо овако: Ми налазимо да није потребно да са Италијом правимо споразум о

примио београдског адвоката Стакића.... Стакић спомиње савез и далекосежна јемства, као што су демилитаризација Јадрана. О томе сам разговарао с Мусолинијем; он ме соколи да подржим ову иницијативу. Коначно ја сам такође склон.“ – *Dnevnik grofa Ćana*, Zagreb 1948. О томе је вероватно било разговора приликом састанка Ћана са Хитлером у Салцбургу 18–19. новембра. Када су Италијани дали пристанак да Немачка сама води преговоре са Југославијом Хитлер је, без сумње имајући у виду договор са Италијанима, овај захтев упутио Цинцар-Марковићу приликом њиховог првог сусрета 29. новембра. „Италија не жели да има другу силу на Јадранском мору, која гледа у њен прозор...“ Zapisnik o razgovoru između Hitlera i Cincar-Markovića u Berghofu od 29. Novembra 1940. godine, *Aprilski rat 1941,* knj. 1, 958.

34 Драгиша Цветковић.

35 Александар Цинцар-Марковић.

36 Милан Антић.

37 Ово је био први састанак Крунског савета на коме је требало одлучити на којој основи да се прихвате преговори са Немачком. Занимљиво је да је југословенско политичко вођство на почетку преговора, и поред тога што је Хитлер већ на првом састанку са Цинцар-Марковићем нагласио да југословенска неутралност није више одржива, веровало да ће будуће политичке односе са Рајхом моћи да уреди на бази споразума о пријатељству а да избегне прихватање војне конвенције. Милан Антић о томе сведочи: „После првог разговора Цинцар Марковића са Рибентропом у Фушлу и његовог кратког причања о том састанку, саветовао сам му да ћути, да не жури, да чека даљи развој догађаја, да не улази у закључење тројног пакта, да брани довољност пријатељских и срдачних односа који су и до тад постојали између Југославије и Трећег Рајха, а у крајњем случају да помишља ништа више него на закључење Пакта пријатељства, нешто што смо имали с Мусолинијем, а што Мусолини у овом рату на Балкану није желео да мења ма у ком виду.“ – Архив САНУ, историјска збирка 14387/8506, Сећање Милана Антића.

ненападању, јер имамо уговор о пријатељству,[38] а готови смо да одмах склопимо са Немачком овакав уговор.[39] Али, ако Немачка жели да имамо такав уговор и са Италијом, ми пристајемо на то, само под условом, ако нам Немачка јамчи интегритет наше државе.“[40]

На моје питање: „Шта је одговорено на захтев демилитаризације Далмације?“, – Кнез ми рече: „Ништа, прешли смо ћутке преко тога“.

Дакле, дат је дефинитиван одговор по овом тако важном питању, без да је Краљевска влада консултована по томе.

Прошло је читав месец и више дана, и Хитлер није ништа одговарао по овоме, али је ускоро дошао захтев да Претседник владе и министар иностраних послова отпутују за Немачку.[41] Они су отишли и вратили се после два дана, одмах је сазвана министарска седница на којој је Претседник владе саопштио само ово: – како их је Хитлер врло лепо примио; да се разговор водио у пријатељском тону; да му је Претседник владе рекао да би најбоља одбрана од отварања Солунског фронта била, ако би он то препустио Балканцима. Али, на све то, Хитлер им је рекао да он неће никако допустити да се понови фарлија Солунског фронта, да ће да баци 20, 50, па ако треба и 100 дивизија и да ће да Енглезе и Грке ... , и да су се њих двојица растали са Хитлером у најбољем пријатељству.[42] Дакле, ни речи о ономе шта је Хитлер

---

[38] Уговор о пријатељству са Италијом склопила је влада Милана Стојадиновића марта 1937.

[39] На првом састанку Цинцар-Марковића са Рибентропом у Фушлу, Рибентроп није тражио од Југославије да приступи Тројном пакту. После извештаја који је Цинцар-Марковић поднео по повратку у Београд, у државном врху се веровало да ће Југославија успети да сачува неутралност (видети напомену 37).

[40] Одговор Немачкој на постављене захтеве, југословенска влада је дала 7. децембра у виду меморандума у коме је остављено отворено питање приступања Југославије Тројном пакту. Нацисти нису били задовољни одговором, јер је југословенски став о питању приближавања Тројном пакту остао неодређен. Мишљење да југословенски владајући кругови опрезно настоје да добију на времену изнео је Хитлер у писму Мусолинију 31. децембра 1940. – B. Krizman, *Vanjska politika*..., 122. Више о томе: *Д. Грегорић и 25. март 1941...,* 91–94.

[41] После првих разговора Цинцар-Марковића са Рибентропом у Фушлу, у југословенским политичким круговима је гајена нада да ће се одржавањем привида у јавности о пријатељским и срдачним односима Југославије према Трећем рајху сачувати неутралност земље, са евентуалним закључењем пакта пријатељства. Међутим, из немачке штампе и извештаја немачких представника и новинара стизале су вести да су немачки званичници незадовољни југословенском политиком. Драгиша Цветковић је стога преко Данила Грегорића затражио састанак са Рибентропом. Цветковић и Цинцар-Марковић су се састали са Рибентропом и Хитлером 14. фебруара. – К. Николић, Б. Димитријевић, *н. д.,* 103–105.

[42] На овој седници владе Цветковић није изнео захтев које му је Хитлер поставио да Југославија приступи Тројном пакту, нити да је одбио његов предлог о неутралности и југословенском посредовању код Грка да се реши грчко-италијански сукоб. – Сећање Милана Антића, Архив САНУ, историјска збирка 14387/8526. Очигледно да су се главни актери у преговорима – кнез намесник, председник владе и министар спољних

захтевао од нас, тако да сам једини од министара рекао: – „Па то је поезија, а шта је стварност!" – и тиме је закључена ова министарска седница.

Сутрадан позвао ме је Кнез намесник и питао ме је: „Је ли вам Драгиша саопштио шта Хитлер захтева од нас?" Када сам му рекао да није ништа саопштио, онда ми он рече да Хитлер од нас тражи да приђемо Тројном пакту, нашта сам ја одмах рекао да би то био наш једини спас и да треба да урадимо исто што и Мађарска. На то је Кнез плануо и рече да он на то неће никако пристати, и да, ако то влада реши, да ће он абдицирати, већ да ми концентришемо око 200 хиљада војника према грчкој граници и да ту заједно са Грцима и Енглезима примимо борбу. Пошто сам видео да је он врло нервозан, почео сам да га умирујем и обећао му да ћемо то питање проучити са Начелником главног ђенералштаба,[43] а да он у овим најтежим данима не сме да абдицира, већ је потребно да он оде Хитлеру и увери о потреби да ми останемо неутрални и да му он лично зајемчи да ћемо се стриктно држати неутралности. Кнез ми прво рече да он неће да иде код Хитлера, али после дугог објашњења о томе, рече, па видећу, јер увиђам да ми ви говорите као пријатељ наше куће. Тако је и било, после пет дана отпутовао је за Берлин.

По повратку са пута он је одмах сазвао Крунски савет:[44] оба Краљевска намесника,[45] претседника и потпредседника[46] Владе, министра иностраних дела, министра Куловца[47] као представника Словенаца, министра двора и мене, и саопштио нам је ово: „Са Хитлером сам имао врло дуг разговор од четири сата. Он је тражио од мене да приђемо Тројном пакту и рекао је да неће ни по коју цену дозволити да се створи Солунски фронт. Он ће Грчку смрвити и неће више постојати као држава. Ја сам доказивао да је за нас најбоље да останемо неутрални и да ја не могу никако да пружим руку Му-

---

послова држали става да се читав ток преговора још увек не износи пред владу већ да се разматра у ужем кругу.

43 Армијски генерал Петар Косић.

44 Овај састанак, на коме је требало да се одлучи да ли да отпочну преговори о приступању Југославије Тројном пакту, одржан је 6. марта у Белом двору. Милан Антић о томе сведочи: „Кнез се вратио из Берхесгадена, где је у Бергхофу имао састанак с Хитлером и Рибентропом, на позив Хитлера 5. марта 1941. године. Наредио ми је да за сутра, 6. марта, позовем у Бели Двор наменике Станковића и Перовића, председника владе Драгишу Цветковића, потпредседника владе Др Владимира Мачека, Министра војног господина Петра Пешића, Др Франа Куловца, Министра пољопривреде и Цинцар-Марковића, министра иностраних дела. Додао је да на том састанку присуствује и Министар двора." Архив САНУ, историјска збирка 14387/10487. – Кнез Павле, који је одговорност за приступање земље Тројном пакту желео да подели са осталим уставним факторима, није сазвао владу већ Крунски савет који сада није имао основну функцију, да се бави династичким и дворским питањима, већ је као изабрано политичко тело представљао званичну политику Краљевине Југославије.

45 Др Иво Перовић и Раденко Станковић.

46 Драгиша Цветковић и Влатко Мачек.

47 Фран Куловец, министар пољопривреде.

солинију који је убио мог брата Александра и који и сада шаље терористичке банде у Хрватску. Али Хитлер је остао упоран при томе да приђемо Тројном пакту и молим вас сад да решимо то питање.“[48]

После Кнеза узео је реч намесник Станковић, и он је био истог мишљења као и Кнез, да не можемо прићи пакту и изложио идеју да концентришемо извесне снаге на грчкој граници у циљу заједничке борбе са Грцима и Енглезима.[49]

После њега узео је реч Цинцар-Марковић и рекао да ми морамо прићи пакту, ако хоћемо да спасемо земљу од пропасти.[50]

Затим сам ја узео реч и изложио ситуацију овако:

Наш фронт износи 3.000 км, који треба да бранимо од Немаца, Италијана, Бугара и Мађара са свега 27 слабих дивизија. Наше наоружање је слабо, нарочито у техничком погледу. Имамо свега 500 аероплана, 100 тенкова од којих су 50 старог модела, 500 контратенковских топова, и то свега 250 од 47, а остали од 37 – који су врло слаби за одбрану од тенкова већег калибра. Најгоре стојимо са муницијом, за обичну шартну недостаје нам: 750.000 зрна за пољски топ, 800 хиљада за брдски топ, триста милиона за пушку, а тако исто и за остала оружја – као што је Њ. В. Кр. Височанству познато, ја сам увек указивао на недостатак муниције, када сам примио ду-

---

[48] Садржај излагања кнеза Павла о разговору са Хитлером и његовом захтеву да Југославија приступи Тројном пакту, потврдио је у својим сећањима и Милан Антић. – Архив САНУ, историјска збирка 14387/10487.

[49] Раденко Станковић се најпре изјаснио против приступања Тројном пакту. Према сећању Милана Антића, његов предлог је био: „Ако будемо нападнути, водићемо симболичан рат. Влада и један део војске напустиће земљу и наставиће рат из иностранства.“ Генерал Пешић је на то оштро реаговао, како тврди Антић: „Мишљење Намесника Станковића изазвало је Министра војног, генерала Пешића. Не улазећи у политичку страну проблема, ограничио се само на војску. Он је стари војник. Не познаје симболично ратовање. Ратови се воде до победе или капитулације. Он није за рат против Немаца. Ако неки хоће да напусти земљу, он ће као војник остати у земљи... После Пешића и изјаве Мачека и Куловца против рата а за преговоре, Станковић је изменио своје мишљење и пристаје на преговоре под условима које треба утврдити“. – Архив САНУ, историјска збирка 14387/10487.

[50] Министар иностраних послова Александар Цинцар-Марковић, који је два пута водио разговоре са Хитлером и Рибентропом, опширно је образложио разлоге за приступање Југославије Тројном пакту. Према сећању Милана Антића његово излагање је гласило: „Хитлер је господар Европе и стоји са својом нетакнутом силом на капијама Југославије. Совјетски Савез је у савезу с Немачком, а Сједињене Америчке Државе нису у рату. Не види се могућност да при таквом стању ствари одбијемо разговоре с Немачком о дефиницији наших односа једним међународним уговором. Немци траже да тај уговор буде Тројни споразум. Његово је мишљење да том уговору не можемо прићи безусловно, у толико пре што Немци показују разумевање нашег положаја и не траже наше војно ангажовање, нити прелаз њихових трупа и ратног материјала преко наше територије. Одговорност за одбијање ступања у преговоре не би могао да прими на себе. Налази да би влада на широј основи била подеснија за ново насталу ситуацију“. – Архив САНУ, историјска збирка 14387/10487.

жност министра затекао сам да се по нашим фабрикама ради само по 6 сати дневно, ја сам одмах повисио на 8, а негде и на 10 сати.

Мој претходник, ђенерал Недић, поднео је још 1. новембра нацртан (вероватно се мисли *исцрпан* – подвукао Д. А.) реферат Вашем Кр. Височанству и Претседнику владе у коме је детаљно изнео све недостатке наше војске и тражио да се приђе Осовини, па и по цену уступака неких делова наше територије;[51] ово је учинио онда када Немци нису били сишли на грчко-бугарску границу[52] и када нас нису били обухватили и претили да освоје Солун. Ја нимало не верујем у помоћ Енглеске, што заснивам на томе што врло слабо помажу Грке. Грчки посланик стално се жали на њих и моли да их ми помогнемо, што ми одбијамо, пошто хоћемо да одржимо стриктну неутралност. На основу свега овога ја молим да приђемо пакту, јер нам је то једини спас.

После овог мог излагања сви су присутни једногласно гласали да се приђе пакту,[53] под условом да тражимо:

1) Да нам Немачка гарантује суверенитет и интегритет наше државе;
2) Да нам се Немачка обавеже да неће преко наше земље превозити ни железницом ни сувим њену војску и ратни материјал;
3) Да нам се загарантују на Солун иста права која сада уживамо;
4) Стављено је у дужност Цинцар-Марковићу да ово изведе.

О свему овоме, тако важном питању, ни овог пута није обавештена Краљевска влада.

После дужег времена дошао је немачки одговор којим се усвајају наши предлози и тражи да наши опуномоћеници дођу што пре у Беч, ради потписа уговора.

---

[51] Односи се на реферат генерала Милана Недића, министра војске и морнарице Краљевине Југославије, који је 1. новембра 1940. подно кнезу Павлу и Министарском савету а који је у јавности познат као Меморандум. Тврдња генерала Пешића да је Милан Недић тражио да Југославија приступи Тројном пакту само је делимично тачна. У реферату се анализира војно-политичка ситуација Југославије после напада фашистичке Италије на Грчку 28 октобра 1940, као и незадовољство војске и старешинског кадра услед дуготрајне мобилизације резервиста. Предлаже се да се политичко решење може наћи искључиво у приступању једној од ратујућих страна или Совјетском Савезу, образлажући предности и слабости за свако од предложених решења. Образлажући какву би корист донело приступање Југославије Тројном пакту Недић процењује: „Прво, продужићемо себи живот, друго, сузбићемо захтеве грамзивих суседа; и најзад иако на крају крајева ипак изгубимо извесне делове наше земље за компензације суседима нећемо свакако изгубити онолико и онако, ако би били непријатељи и силом покорени“. – Velimir Terzić, *Slom Kraljevine Jugoslavije 1941,* knj. I, Ljubljana–Beograd–Titograd, 1984, 586.

[52] Немачке трупе су почеле да улазе у Бугарску почетком марта 1941.

[53] Милан Антић у својим сећањима наводи: „Изјава Пешића у овој дискусији је била централни моменат“. – Архив САНУ, историјска збирка 14387/10487

Међутим, Цинцар-Марковић је сазнао да у Тројном пакту има једна одредба: „... свака сила потписница дужна је да уђе у рат аутоматски против оне државе са којом Немачка у будућности зарати, тј. ако би Немачка ушла у рат са Русијом или Америком, онда би ми морали заратити са њима“. Разумљиво је да ми на то нисмо могли пристати и Цинцар-Марковић је радио преко немачког посланика von Herrena да се ми ослободимо те обавезе. Преговори су трајали врло дуго и на крају крајева Хитлер је пристао и на то и онда је решено да 25. марта отпутује Претседник владе и Цинцар-Марковић и потпишу пакт, као и да се сазове министарска седница и да се то саопшти. Седница је сазвата тек 23. марта[54] у 21 час и Претседник владе је ово саопштио и молио да сва господа министри износе своја мишљења по овом питању. Сви су се министри сложили да треба приступити пакту, сем Чубриловића и Срђана Будисављевића,[55] који су били против пакта.

Тако су 24. марта отпутовали у Беч Претседник владе и министар иностраних дела и 25-тог потписали пакт.

Преврат

О преврату не знам готово ништа. Знао сам да су млађи официри незадовољни пактом, али нисам имао никаквих обавештења да ће доћи до преврата. Напротив, ђенерал Косић ми је сваког дана говорио да је у војсци све мирно,[56] он је то знао пошто је сва обавештајна служба била сконцентрисана око њега. Исто тако и Командант Београда[57] ме је извештавао ре-

[54] Немци су дали ултиматум југословенским званичницима да се одлука о приступању Југославије Тројном пакту донесе до поноћи 23. марта.

[55] Због одлуке да земља приступи Тројном пакту оставке су дали Срђан Будисављевић, министар социјалне политике и народног здравља, председник Самосталне демократске странке, кога је заменио др Драгомир Иконић и Бранко Чубриловић, министар пољопривреде, члан земљорадничке странке, кога је у влади заменио др Часлав Никитовић. Нови министри су већ сутрадан, 24. марта, преузели своја министарства. – *Политика*, 25. март 1941, 1. – Будисављевић и Чубриловић су ушли у владу Душана Симовића као министри на располагању. – B. Petranović, N. Žutić, *n. d*., 392.

[56] О стању у војсци пред потписивање Протокола о приступању Краљевине Југославије Тројном пакту сведочи генерал Петар Косић, начелник Генералштаба, у извештају Милану Антићу: „Неколико дана пред преврат почела се осећати јача узнемиреност у Београду. Узнемиреност се нарочито осећала по удружењима, како политичким тако и неполитичким, па и по школама. Узбуђење се преносило и на војску и морнарицу. То се чинило тим више што је тада долазио велики број резервних официра и резервиста на вежбу. Али је здрава свест ипак преовлађивала и ред одржаван. Није било никаквих појава које би наговестиле побуну или тако штогод.“ – Архив САНУ, историјска збирка 14387/10493.

[57] Генерал Милорад Петровић-Лорд. У његовој надлежности је била служба безбедности; био је члан Удружења бранилаца Круне краља Петра II. Милан Антић наводи да су се код њега у Команди града састајали завереници који су спремали пуч. Антић сматра да су стога затајили органи безбедности команданта града као и Управе града на чијем челу је био Драгомир Дринчић, који се, мада пријатељ Драгише Цветковића,

довно да нема никаквог покрета међу официрима. И поред тога ја сам издао наређење да целокупна војска и артилерија буду у најстрожијој приправности, почев од 23-ћег па на даље.

На више дана после (вероватно се мисли *пре* – Д. А.) потписа пакта позвао сам све команданте армиских области и команданте трупа и авијације у Београду и изложио им уставно цео текст и користи од њега.[58] Сви су били задовољни, једини је ђенерал Симовић учинио примедбу, да, ако Енглеска победи, да ће се онда образовати једна велика католичка држава и да ће Немцима тешко бити да ратују против нас због нашег утврђеног северног фронта и препреке коју чине Сава и Дунав. Ја сам му онда рекао да је Хитлерова стратегија да не напада са фронта већ са бокова и да ће нас он напасти из Бугарске, јер имамо извешај из Софије од нашег војног изасланика да већ више ноћи иду немачке моторизоване јединице са угашеним фаровима према Сливници, Кривој Паланци и Калини. Пошто Симовић није више реагирао, тиме је и завршена седница.[59] Да би што боље убедио Симовића о нашој тешкој ситуацији и немогућности борбе са Немачком, дао сам му да прочита реферат мога претходника генерала Милана Недића, којег је поднео још 1. новембра Кнезу намеснику и Претседнику владе и изложио питање наше војске у погледу наоружања и остале спреме, као и о незадовољству које влада код официра и војника због честог позивања на вежбу и донео је закључак да нам је једини спас ако приђемо осовини. По прочитању тог реферата ја сам стекао утисак да је он увидео да се ми не можемо борити са Немцима. На моје питање је ли истина да је он рекао Кнезу намеснику, да, уколико потпишемо пакт да ће млађи официри бомбардовати Бели двор, одговорио је да он није тако рекао, већ да су млађи официри незадовољни и да се говори о томе, али да је он наредио да ни један бомбардер не смије изаћи из гараже без његовог изричитог наређења и да јамчи да неће доћи до бомбардовања Белог двора.

То је све било 24-тог у 10 сати пре подне.

није слагао са политиком приближавања нацистичкој Немачкој. – Архив САНУ, историјска збирка 14387/ 8478 и 14387/10501.

58 О овоме такође сведочи генерал Петар Косић у свом извештају Милану Антићу, надовезујући се на напред приказано стање у погледу могућих немира због приступања земље осовинском блоку: „Поред осталог, Министар Војске и Морнарице био је упутио командантима један поверљив циркулар, у којем је саопштио да је садржина Пакта врло повољна за нас, па је наредио да они то објаве својим потчињеним. А на двату три дана пред потписивање Пакта била је наређена приправност у војсци и морнарици, те да би се могло спречити, ако би се негде покушало изазивати нереда." – Архив САНУ историјска збирка 14387/10493.

59 Изгледа да је неке појединости око Душана Симовића генерал Пешић prећутао пред Комисијом. Према наводима Милана Антића, Симовић је имао оштру полемику како са њим тако и са кнезом Павлом износећи аргументе против приступања земље Тројном пакту. Антић чак наводи да је од министра војске и морнарице тражено да ухапси генерала Симовића, што је овај одбио.